

El Museu-Arxiu de Ripoll compta amb el prestigiós veïnatge del Monestir.

Ripoll: molts museus en un de sol

MIQUEL GIL I BONANCÍA

Cada Museu té una peculiaritat pròpia derivada de la seva especialitat. Al "Museu-Arxiu Folklòric" de Ripoll les peculiaritats són moltes, pel fet que és talment com si diferents museus es trobessin aplegats en un de sol. Vegem, sinó, el que diu el rètol que hi ha a la porta d'entrada:

"Història.- Folklore.- Armes.- Ceràmica.- Vidre.- Art popular.- Art del ferro.- Art Tèxtil.- Farga catalana.- Indumentària.- Diorames".

És doncs, la primera singularitat, que es va repetint, amb aspectes positius al llarg de la visita, com si fos un viatge pel túnel del temps, que ens trasllada, de sala en sala, des de la prehistòria, fins als objectes, ocupacions, costums i vestits dels nostres propis avis.

Un procés constant a la vida d'una població i comarca glossades no sols amb escrits, documents i matèries, sinó amb tot l'entorn dels protagonistes, fins i tot amb les figures ocupant el seu lloc a la farga, al teler, a la construcció i realització d'una munió de coses, tant

per a ús personal, com per a l'exportació a causa de la fama aconseguida per la qualitat, com passa amb les armes de foc, del segle passat.

Incongruent i paradòxic el fet que, prop al Monestir, "Bressol de Catalunya", per la seva força i expansió cultural, fossin les armes de foc les que es desenvolupessin plenament.

Cal tenir en compte la història i les circumstàncies. De fet Ripoll està lligat a la història del propi Monestir, com passa amb Banyoles, Sant Feliu de Guíxols i tants

altres indrets. Els abats exercien una força moral i reial sobre la població, talment com si d'autèntics senyors feudals es tractés. I com ells, tenien mancaça del poble per a produir i cobrir les necessitats, entre les quals, les de defensa, eren primordials. Ajudes o almenys toleràncies per algunes activitats que, en el fons els beneficiaven, i que després, com tantes altres, en deslligar-se de la pressió del Monestir, els ciutadans continuaren practicant i desenvolupant ja que s'havia convertit en un mitjà econòmic important.

La pròpia presència del Monestir de Santa Maria de Ripoll, amb la famosa portalada del s. XII, l'atractiu de l'interior i dels claustres, a més de la influència dins la nostra història, podria posar en segon terme la vàlua del "Museu-Arxiu Folkloric", però són dos aspectes completament diferents, i que, a més, es complementen, la qual cosa pot explicar el gran nombre de visites d'aquest que, per altra banda, és al costat del Monestir.

No fa massa anys que foren enderrocades les restes d'una antiga

fàbrica, que permeté l'aparició de la gran plaça actual que presideix el Monestir, i restà a la seva esquerra l'Ajuntament i a la dreta, el Museu.

Museu-Arxiu Folkloric

En alguns moments o circumstàncies se l'anomena així mateix "Museu Pirinenc". Primerament, el Monestir era de clausura, motiu pel qual, al seu costat s'aixecà l'església de Sant Pere, que fou la Parròquia, a la part alta de la qual, molt àmplia, hi ha instal·lat el Museu, al qual s'arriba per una ampla escala de cargol.

Aquest "Museu-Arxiu", fou creat l'any 1915 pel senyor Tomàs Raguer, un farmacèutic aimant de la vila, el qual en morir la seva muller i els seus fills, i quedar sol, va deixar la farmàcia i es va dedicar plenament a ordenar l'arxiu del bisbat, i el salvà. Després es va iniciar ja el Museu.

Especial interès de l'arxiu són els documents del s. XVI i sobretot del XVII. En serví de base la col·lecció de l'antic arxiu de la "Comunitat

de Domers i Preveres de Sant Pere". Actualment s'hi guarden 400 pergamins de gran interès, i uns fragments de la cèlebre Bíblia de Ripoll, del s. XI. També un Missal de Cor del s. XVII i altres documents importants.

De fet, a Ripoll hi ha hagut quatre Arxius, amb la particularitat que els altres tres, tots han estat cremats: el del Monestir, l'any 1835; el 1839 l'arxiu municipal, i el 1936 l'arxiu parroquial.

D'aquest "Museu-Arxiu Folkloric" es varen robar o sostreure coses de caràcter religiós, revòlvers i altres armes, com sabres, etc. Per salvar el material del Museu de qualsevol incident, la Generalitat, l'any 1936, va donar diners i es varen comprar 30 caixes a una fàbrica de filats. S'hi varen posar dins els objectes escollits, entre ells la imatge de Sant Eudald patró de la vila, un quadre de la Mare de Déu, les despulles de Guifré i de Berenguer, i es varen emparedar. Precisament on ara hi ha l'altar de Sant Eudald.

Quan el senyor Tomàs Raguer començava la seva tasca, molt abans d'inaugurar-se, l'any 1913, un vailet que estudiava, l'anava a ajudar, perquè la seva afició i els coneixements que tenia i anava adquirint, el lligaren plenament al Museu. Aquell xicot és deia Eudald Graells i, l'any 1948, en morir el senyor Tomàs Raguer, passà a ocupar el càrrec de Director-encarregat, que sortosament per a tots, encara exerceix. La seva vida ha estat doncs, plenament vinculada al Museu, sobre el qual ha escrit diferents estudis i, publicat llibres, un dels quals, "Les armes de foc a Ripoll", ha merescut una segona edició, ja que per la vàlua del seu estudi i la proliferació de gravats i il·lustracions, els aficionats, antiquaris i estudiosos l'han demanat, molts d'ells de fora de l'Estat. El pròleg, l'escrigué el conegut Joan Ainaud de Lasarte.

Començà com a Museu Folkloric. L'any 1933 s'hi afegí una sala per a motius litúrgics i una altra per a les indústries del metall. L'any 1959 se'n varen inaugurar dues més, les dedicades a la farga catalana. Seguiren els aspectes culturals de la comarca amb la prehistòria, art popular, història natural, etc.

A les aportacions del senyor Tomàs Raguer, s'hi afegiren després d'altres molt importants del senyor Eudald Graells. Hi ha sales dedicades a diverses personalitats, com portadors que varen ser, i facilitats

REPORTATGE FOTO PARÉS

Col·lecció d'eines agrícoles de l'antiga manufactura de la farga Casanova de Campdevàrol.

Porta del santuari de Sant Martí de Campdevàrol, amb ferradures votives.

donades per la instal·lació de determinat material o maquinàries. Però, la diversitat d'objectes exposats, de més o menys vàlua econòmica, però de significació i importància impossible d'avaluar, ha estat factible gràcies a les donacions de molts ripollessos de la comarca, que han renunciat a objectes perquè el Museu tingués tota la varietat i importància que ara té. Gent de Campdevàrol, Ribes de Freser i Querolbs, a més de la del mateix Ripoll, han fet possible la concentració.

Itinerari atractiu

Una vegada dalt de tot de l'escala de cargol, entres a un vestíbul on el vigilant-encarregat d'aquest afer, atén els visitants. Seguint, a la dreta, hi ha la sala del "Records

Històrics", amb una placa que assenyalava que és dedicada al que fou cap de la Delegació de Belles Arts i també de la Diputació, el malaguanyat Miquel Oliva i Prat. Diversitat d'objectes, aparentment sense relació entre ells, que van des d'una fotografia de Ripoll de l'any 1890 fins a restes de bombes de la darrera guerra. Tot un celler de records amb aportacions de senyeres d'agrupacions corals, sardanistes, sometent, eines de cuina i taula, de tota la llar, nomenclatura dels pobles; material bèl·lic de fabricació ripollesa usat encara a la darrera guerra, etc. Història recent, quasi fresca per a la gent gran, però ja un passat digne d'estudi per a les noves generacions, que hi troben així la constància d'uns materials i objectes, que els ajuden a conèixer els fets que els han precedit fa poc.

A la dreta d'aquesta sala hi ha

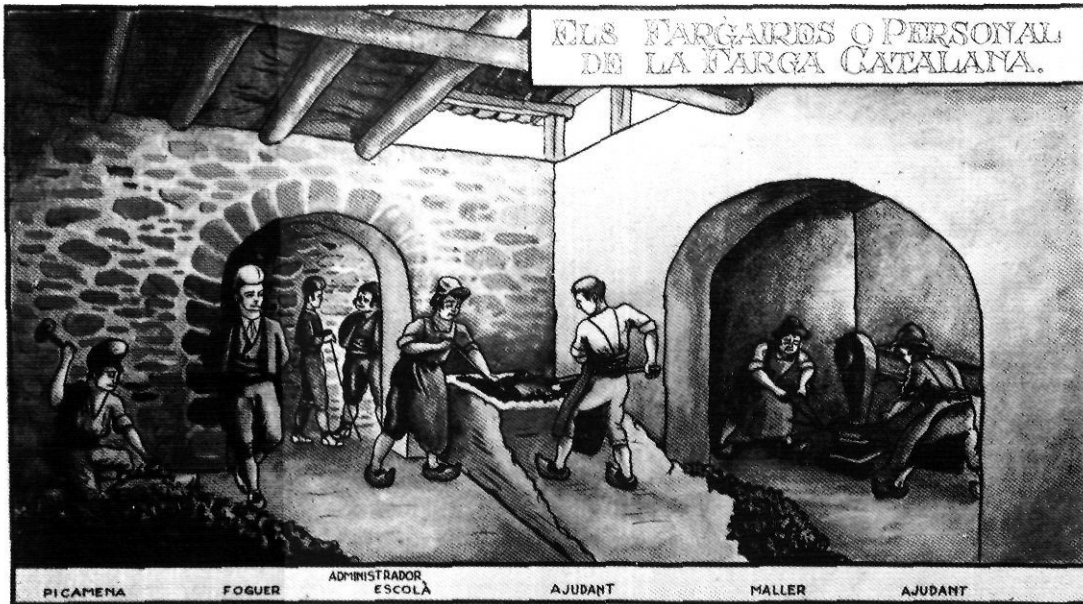
l'accés a la dels "Pastors". En ella hi ha una àmplia i valuosa mostra de la diversitat de treballs que realitzaven, i fins i tot la manera de viure d'aquests homes. Treballs amb boix, fets amb el ganivet de pastor o de muntanya, collars per als animals, culleres i forquilles, collar amb puntes o punxes per als gossos per a defensar-se de l'atac del llop que buscava el coll, indumentària i diferents estris. També un mapa indicatiu de punts de pasturatge i instruments musicals.

Un gran diorama, obra del que fou destacat pintor i escenògraf senyor Alarma, el qual també va fer els altres més petits, il·lustratius de diverses activitats, que es troben en diferents llocs del Museu. La vida solitària del pastor, amb tots els detalls que l'envolten en el seu propi ambient a la muntanya, es reflecteix amb tota plenitud.

Folklore

Seguint l'anterior gran sala, a la dreta queda la del "Folklore Infantil" i a l'esquerra la dels "Pagesos". Mostra l'evolució de la vida a pagès durant els darrers anys. Utensilis de la llar, com la pastera, "burro", "frare" "maridet", per combatre dins allò possible el fred, escalfant els peus o el llit; banc d'espardenyes, forques i eines diferents, altars de vidre a sobre la calaixera, monedes, etc. Dins d'una vitrina la figura a tamany natural d'una pabordesa i una pubilla abillades amb vestit de festa. Una alcoba, muntada amb tots els detalls, d'una casa pairal. Hi ha també fragments d'un retaule gòtic del s. XV, col·lecció de pipes, caixes de núvia, tralles, i altres materials, alguns dels quals surten a la cerimònia que amb record del "Casament a pagés", té lloc a la població, conjuntament amb la també tradicional "Festa de la llana".

Al de "Folklore Infantil" podem veure-hi joguines i entreteniments per a la mainada, alguns quasi recents, però que semblen ja arcaics davant la invasió dels mecànics que tant proliferen avui. També coses fetes pels vailets, per a jugar o com a treball de l'escola, preferentment amb paper, entre els quals hi ha fanalets per anar a esperar els reis. Moltes altres coses, mentre de dalt d'una biga, penja un vaixell, potser com al·legoria de quelcom llunyà, però sempre present a les il·lusions i somnis de la mainada.

Aquarel·la representant el treball d'una farga.

Sala dels clavetaires

Important pel lloc que ocupà dins la vida i l'economia del Ripollès. Eines, socs, clauers, mordasses, martells, estenalles. Una mola, una enclusa i un cargol. Una romana, diverses llimes, i el fornall situat al centre amb les corresponents xemeneia i manxa. Autenticitat i detalls.

Eren els propis ferrers els que feien els claus, i en augmentar la demanda, sorgiren els clavetaires. Fou, diguem-ne, una especialització necessària, ben compresa i ben realitzada. Els clavetaires aparegueren a mitjan s. XVII, i foren tants,

que es varen organitzar i fundaren un gremi sota la protecció de Sant Eloi, que era el seu patró. Suposava l'ofici un llarg aprenentatge, al final del qual, als pabordes de la Confraria, els feien un examen, ja que la qualitat era molt important per a ells. Treballaven independentment en petits obradors, ocupant a més de cent cinquanta persones.

Aquest taller instal·lat en aquesta sala, és el darrer que va funcionar, el d'en Miquel Roig de Campdevàno, que va plegar l'any 1929, essent traslladat després al Museu.

Arribaren a fer-se cent menes de claus diferents, que eren enviats a diversos llocs d'Espanya i fins i tot se n'exportaven a Cuba.

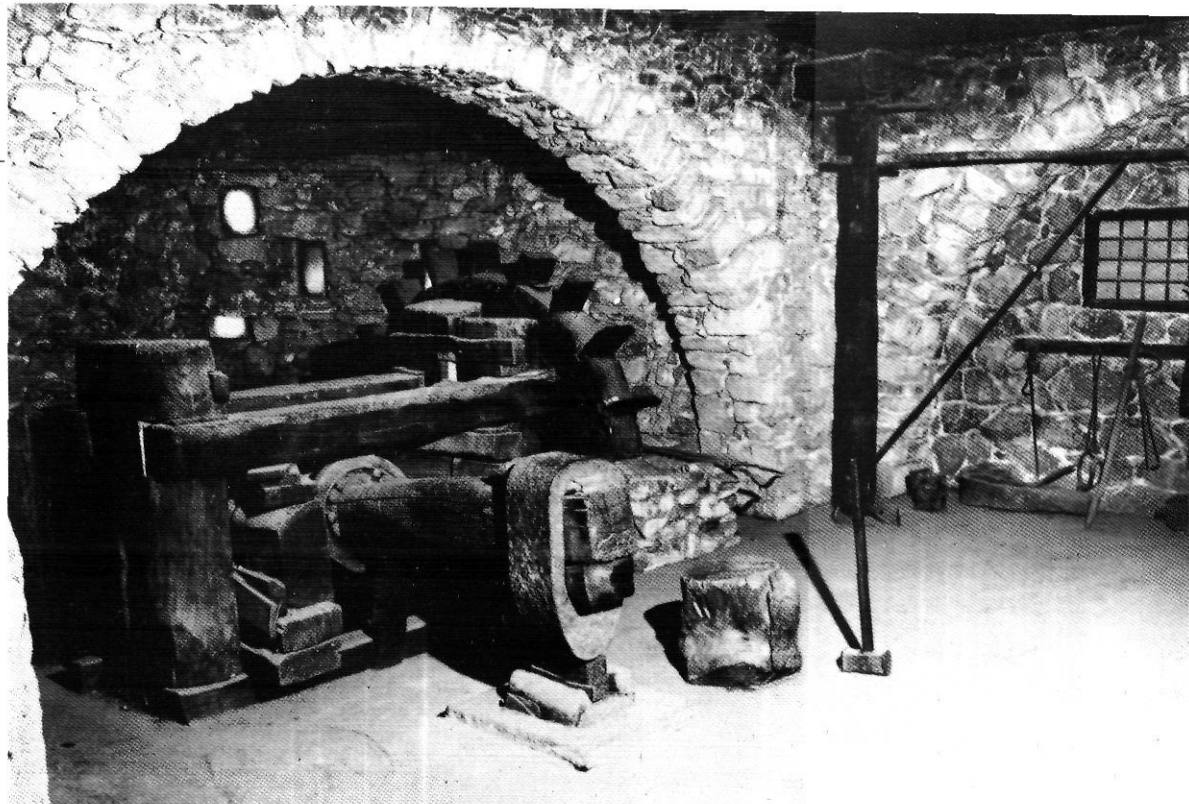
Sala de la Prehistòria

Hi ha material de les valls del Ter i del Freser. Més de 200.000 anys de història, amb troballes de Fustanyà, "Pla del Roser", "Sota Palou", "Les Encantades" de Rialp i del "Roc de les Orenetes", aquest darrer de bon record personal, per tal com després d'haver estat descoberta l'entrada pel gos d'un pastor i aquest avisat, estàvem en l'equip inicial d'entrada, al davant del qual hi havia en Miquel Oliva Prat. Gent del país, cada un dels quals donava nom diferent al lloc, i un d'ells va assenyalar la possibilitat d'aquest de les orenetes, perquè n'hi havia

Sala de prehistòria del Ripollès, que aplega materials del paleolític superior a l'edat del ferro, procedents de Sant Joan de les Abadesses, Ripoll, Campdevàno, Ribes de Freser i Queralbs.

Martinet de la farga catalana.

moltes. Potser per aquest detall ens va agradar, i com que havíem de fer la ressenya per al diari i altres publicacions, el vam assenyalar amb el de les orenetes, que ha quedat. Hi ha vitrines amb materials diversos i d'èpoques diferents.

Ferro forjat i serralleria

És dedicada a Francesc Casals, impulsor d'aquesta indústria a Ripoll, actualment encara en funcionament. Cadenes, esperons, claus, graelles, estreps, planxes, reixes, de quan la forja del ferro era un autèntic art. Una enclusa, i una col·lecció de panys, picaportes, creus, eines de treball agrícola. D'aquestes, n'hi ha sobre grans plafons assenyalant el lloc on es feien servir. A Campdevàrol, fabricaven més de cinc-cents classes d'aques-

tes eines per a treballar la terra. A més de tota Espanya, se n'exportaven al Rosselló i al nord d'Àfrica. Entre els plafons, amb tota la sèrie d'eines de cada lloc, hi ha, a més de les de Catalunya, d'Aragó, València, Múrcia, Andalusia, Lleó i Castella.

La Farga

La sala és dedicada a Damià Casanovas. Es tracta d'una farga ripollesa reconstruïda plenament a mida real, utilitzant peces originals, per aquest martinet.

Durant els segles XVI, XVII i XVIII, Ripoll era el centre metal·lúrgic més important de Catalunya. La vida econòmica del Ripollès quedava centrada quasi entorn d'una sola matèria: el ferro. L'any 1718, dels dos mil habitants de Ripoll, n'hi

havia cinc-cents que treballaven al ram del ferro.

Sala de les armes

Aquesta sala és dedicada a l'actual Conservador del Museu, el senyor Eudald Graells, que tantes investigacions ha fet entorn d'aquesta especialització. Per molts, a nivell internacional, és la més important. Els segles XVI, XVII i XVIII era el centre productor d'armes portàtils de foc més important d'Espanya i un dels millors d'Europa. A darrers de segle i segons la documentació del mestre revisor de la Drassana de Barcelona, aquest va presidir la revisió de més de 60.000 armes de foc fabricades al ripollès.

Al Museu hi ha diversitat de pistoles, carabines, fusells, trabucs,

Armes de foc portàtils de la famosa manufactura ripollesa. Segles XVI, XVII, XVIII i XIX.

Secció del cànem, de la sala d'Art tèxtil.

terceroles, pedrenyals, escopetes, mosquets, arcabussos i espingardes.

L'estima per les armes de Ripoll, venia per la perfecció amb què eren fabricades i, a la vegada per saber combinar perfectament la bellesa amb el seu valor balístic. Algunes armes sortides de Ripoll, són estimades a més pel seu gran valor artístic, sense descuidar la seguretat. L'especialització féu que s'aconseguis aquesta perfecció, ja que hi havia canoners, panyetaires, encepadors, etc.,. Era important també la qualitat del ferro procedent de les pròpies fargues.

Anglesos i francesos, en obres publicades als seus països, assenyalaren la importància de les ar-

mes de Ripoll, i despertaren més encara la curiositat dels especialistes, col·leccionistes i antiquaris.

Sala de la Diputació

Se li dedicà, per l'ajuda que en molts moments aportà per a l'expansió i desenvolupament del Museu. És l'anomenada de les "Arts populars", i són de gran vàlua la diversitat d'eines de la casa, de zenc, llautó, vidre i ceràmiques, pròpies del país. També rajoles molt estimades amb diferents temes. Les vitrines que contenen vidres, són molt apreciades i també els pots de farmàcia.

Una altra sala, "d'Art tèxtil", és dedicada a Lluís Salvans i Corbera, on es troba una bregadora de cànem, filadores i els productes elaborats o aconseguits molt especialment les de vestimenta que van des dels mitjons i mitges de tota mena, fins a les barretines.

Art - Folklore religiós

Aquesta sala és dedicada al Rev. Josep Raguer, i guarda una important col·lecció de figures de pessebre, atuells religiosos, pintures, etc. Entre tanta cosa de valor crematístic i moral, potser cal assenyalar la recopilació que s'ha pogut fer d'un

Diverses maneres de portar la barretina al Ripollès.

Part de la col·lecció d'ex-vots dels segles XVIII-XIX, coneguts amb el nom de "retaulons" o retaules petits.

total de noranta-set ex-vots pintats sobre fusta. "Retaulons" com en deien, que suposava una de les millors col·leccions de Catalunya, i a més a més, "capelletes de plegadó", única selecció d'aquestes capelletes amb imatges de diferents sants o Mares de Déu, que es portaven per les cases en el moment d'anar a recollir les ajudes o almoines.

Cloenda

El "Museu-Arxiu Folkloric" de Ripoll, com a perllongació de l'antic Parroquial, pertany al Bisbat, si bé rep ajudes de l'Ajuntament de Ripoll. L'entrada val 25 pessetes, amb condicions especials per a col·legis i grups diversos. És obert cada dia de les 9 a les 13 hores i de 15 a 19 menys els dilluns a la tarda, en què resta tancat. Cuida d'ell d'un Patronat que presideix el rector de la Parròquia, en aquest cas, Mn. Lluís Molins, i del qual formen part també el senyor Gonçal Cutrina, el senyor Florenci Crivillés i el senyor Eudald Graells.

En aquests moments, s'estan enllestitint les gestions per tal d'imprimir un catàleg folletó referit al Museu, amb la història, evolució, desenvolupament i la llista de tot el material degudament classificat, que si guarda. Es tracta d'una vella il·l·lusió i necessitat que a la fi podrà endegar-se.

Eines, objectes, sistemes, vestits, costums, matèries i màquines

avui ja arraconades, perquè el progrés les ha substituïdes per d'altres més millorades, més actualitzades. Però tot el que es guarda al Museu, en el seu moment representava els darrers avenços, tot allò que emplenava quant a l'aspecte material i realització, la vida dels ripollesos.

El desig de molts és conèixer aquest procés històric de l'home en el seu propi entorn creatiu, i mitjans dels quals s'ha valgut a cada moment, circumstància i necessitat. Sovint se'n parla de grans esdeveniments o consecucions, ja siguin industrials, bèl·liques, etc., degudes als descobriments i incorporació de noves màquines. Però res o ben poc se'n diu de la vida de la gent del poble, motor físic i espiritual d'aquests avenços, de les seves preocupacions diàries, de com vivien, menjaven, vestien; de l'entorn social, mobles, eines, etc. De l'home en ell mateix.

El "Museu-Arxiu Folkloric" de Ripoll ofereix l'oportunitat de conèixer i estudiar aquests espais de temps, amb l'ambient propi que s'hi respirava. Museu històric i didàctic. D'una manera directa que en fer-ho més comprensible, es fa més interessant.

Al costat del Monestir hi ha aquest Museu. Però el Monestir no fa ombra al Museu. A tots dos els toca el sol a la vegada. Tots dos tenen llum i vida pròpies, plenament lligades a la història de Ripoll i de Catalunya.